

Szébis Bence

Felesleges férfiak

Tóth Krisztina: Fehér farkas

Szegő János, a Magvető szerkesztője panasolta még évekkel ezelőtt egy könyvheti körkérdésben, hogy szépíróink alig írnak vidám könyveket. A legtöbb műből csak a szomorúság süt, elkeseredés áramlik szerteszét. A helyzet azóta se jobb, mintha csak az lehetne szépirodalom, ami nyomasztó, deprimáló, és legalább egyszer úgy érzi az olvasó: minden felesleges. Ritkán üti fel a fejét a humor, pláne az irónia. Amúgy is, ki érti ma már az iróniát?

Nagyon messziről nem akarok, de onnan indítanék, hogy Tóth Krisztina előző kötete, a már címében is kínos *Párducpompa* csak ímmel-ámmal hozta azt a szintet, amit a szerző novelláitól megszokott, elvárna az olvasó. Sokatmondó, hogy csupán egyetlen kivételt tudnék felhozni az ötven (!) elbeszélésből: *A megnyalt embert*, ami a maga szarkasztikus humorával képes bemutatni egy amúgy nagyon is elkeserítő jelenséget: a keserű, szolipszista embert. A többi novella már korántsem ilyen erős és rafinált, jobb híján az elnagyolt szentimentalizmus sín-párján zakatol. Aztán eltelik két év, és megjelenik a *Fehér farkas*, amivel a szerző helyretolja a kizökent időt.

Most, amikor a kiadók kapkodnak a nagyregények, sőt regényfolyamok után, amikor 500 oldal alatt nem áll meg az író, ha még írónak akar látszani, Tóth Krisztina egy könnyed mozdulattal odalök az asztalra tizenhat novellát röpké 130 oldalon. Mint Wittgenstein a *Tractatust*. De úgy, hogy közben ott van minden, amit épp el akar mesélni, *mégsincs túlírva, túlkombinálva*. Voltaképpen szinte az összes novellában ugyanazt a képletet alkalmazza: vesz egy furcsa, már-már szürreális alaphelyzetet, majd elkezd kibontani, lecsupasztítani, hogy meglássuk a piros cseresznyében a rothadó magot. Mindezt könnyed kézzel, és a kortárs irodalomban manapság oly ritka mesélőkedvvel teszi. Ezeknek a novelláknak ugyanis nemcsak súlyuk van, de történetük is. A *Fehér farkas* finom eleganciával, részvétellel teli humorral mutat be hétköznapi helyzeteket, szomorú, kínos pillanatokot, vagy akár egy egész életet megnyomorító tragédiát. Tóth Krisztina mesélni akar és van is mit mesélnie. Nem általánosít, nem oktat, ahogy rengeteg, mai novellista teszi. Van egy olyan érzésem, hogy a kortárs próza addig-addig közelített a líra felé (ld. még Spiró panaszát, miszerint minden lírikusunk prózát ír), míg valami szörnyű hibriddé nem vált, ami lassan már úgy könyörög, hogy öljük meg, mint az *Alien 4*. Ripley-klónja. Az epikus tartalmat nélkülöző, csupán érzelem- és nyelvalapú prózát művelő többséggel ellentétben Tóth Krisztina régi vágású novellista, ami már azért is érdekes, mert a költészet felől érkezett a prózába, mégis remekül képes különválasztani a kettőt, miközben nem esik a másik végletbe sem. A főként fiatal prózisták által művelt, minden ornamentikától megfosztott szöveg szárazsága is távol áll tőle. Az a prózanyelv ugyanis, míg formailag lázad a szépelgő mondatok ellen, ennél többet nem tud felmutatni, képtelen új perspektívákra, mert valójában nincs mondanivalója. Valószínűleg ezért oly sok manapság a családtörténet: a fiatal nemzedék

abból dolgozik, amit tapasztal, ami körülveszi. Nem mozdul ki az a való életbe, nincs „terepmunka”: nem él, hanem csak alkot. Ugyan Tóth Krisztinánál is megjelenik a család, ám ő elsősorban az életből, jelenünkből merít. Számára fontos a „mit, hogyan és miért mesélek el” szentháromsága.

A *Fehér farkas* központi témája a férfi. A szerető, a férj, az apa, a nagypapa, vagy éppen mindezek hiánya. És persze a nő, aki elsősorban elszenvetője az eseményeknek. Egy síró nővel indul a kötet, akit nem tudjuk, milyen bántódás ért, az elbeszélő is csak találgat. Aztán a *többi novellában is jócskán akad bántódás*: a férfiak csak kihasználják, elnyomják, megerőszkolják a nőket, legrosszabb esetben a kislányokat. Még a *Túlpart* című novella elsőre szimpatikus szomszédjáról is kiderül *végül*, hogy minimum háborús bűnös. A múltba beleroppant anyák féltik gyerekeiket a pedofil nagypától, napszámos kislány esik teherbe az erőszaktevő gazdától. Hol van mégis az az ironia, amiről korábban beszéltem? Valójában nem is a történetek tartalmában, hanem azok stílusában kell keresni. A legkiválóbb példa rá a *Baloldali szék*, melynek elbeszélője kemoterápiás élményeiről mesél, de úgy, mintha nem is kezelésre, hanem egy klubba járna el minden alkalommal. A felütés is ezt sugallja: „Tegnap késve érkeztem, és az ablak melletti fekvőszék már foglalt volt. Azt hittem, van valamiféle hallgatólagos megegyezés a helyeket illetően, én se szoktam máshová ülni, ha korábban ideérek.”

Van azonban ennek a kötetnek egy rejtett rétege is, legalábbis számomra a kötet szerkezet egészen más üzenet, mint a novellák külön-külön. Az első történet, a *Lift* címe egy út megtételeként is értelmezhető, ahogy az utolsó, *A tükör* a szembesítés metaforája is lehet. Mi több, mivel a tükörben mindent fordítva látunk, azt is üzenheti, hogy minden, amit eddig gondoltál, kedves Olvasó, épp ellenkezőleg igaz. Roald Dahl meglepő meséi közt van egy, a maga egyszerűségében is rafinált elbeszélés, a *Galoppos Foxley*. Elnézést azoktól, akik nem ismerik, de kénytelen vagyok elárulni a történet csattanóját, hogy rajta keresztül világítsak rá a *Fehér farkas* kompozíciójának ravaszágára. A novella elbeszélője minden reggel ugyanazzal a vonattal megy munkába, már fejből tudja, kik szállnak fel vele együtt, mígnem egy nap új arcot fedez fel az utasok közt, aki valahogy mégis ismerős. Addig-addig tőri a fejét, hol is látta ezt a kellemetlenkedő férfit, míg bevillan neki: ő a kollégiumi felügyelő, a szadista és cezaromániás Bruce Foxley, aki csak pár évvel volt idősebb náluk, de beosztása révén folyton vegzálta, megalázta őket. Az elbeszélő ki is eszel egy tervet, most ő fogja megalázni Foxley-t, mindenki előtt. Megszólítja, és elkezd jó hangosan – hogy az utastársak is hallják – mesélni, miket művelt ez a fiú felügyelőként. A kissé tétova elhatározást határozott tett követi: elbeszélőnk bemutatkozik, mire a férfi is... és kiderül, hogy egészen másként hívják, és máshová járt iskolába.

Valami hasonló történik a *Fehér farkasban* is, ha az ember sorrendben olvassa a novellákat. Az első novellában egy nő keservesen zokog a liftben, az elbeszélővel együtt találgatjuk, hogy vajon mi történt, ki bántotta, míg végül az utolsó jelenetben az elbeszélő nő és egy férfi méregetik egymást a lépcsőházban, feltehetőleg azért, mert a férfi azt hiszi, a nő zokogott korábban a liftben, a nő pedig azt, hogy a férfi bántotta meg a zokogó nőt. Ez a találgatás kicsit hajaz is a *Galoppos Foxley*-ra. Aztán az ezt követő tizennégy novella középpontjában – ahogy korábban már szó esett erről – férfiak által megbántott, bántalmazott nők állnak. Egészen az utolsó, *A tükör* című írásig. Ez az alcíme szerint „Jan Kupetzky A művész és családja című képhez” íródott. Ezen a festményen a cseh származású magyar-szlovák barokk festő, Kupeczky János és felesége, valamint kisgyermekük látható. Jobbra a festő ecsetekkel és táblával a kezében, középen a gyermek, balra pedig a feleség, kinek fél mellét nem takarja a ruha. Tóth Krisztina novellájában az egymástól elhidegült házaspár számára a végső szakító ok ez a festmény, ugyanis a nő azzal vádolja a festőt, hogy a szeretőjének a testét festette az ő feje alá. Pakol és viszi a gyermeket is. A festő végül magányában lekasztja a frissen vásárolt velencei tükröt és helyébe ezt a festményt akasztja.

De mit mutat a tükör helyett a kép? A nő szerint a vágyakat, a festő szerint azt, ami boldoggá teszi őt, a családját. Ahogy felesége pikírt megjegyzéseire reflektál a tükör előtt: „Mondhattam volna erre, hogy nélkülkük én semmit se látok abban a tükörben”. Ez a novella egy elhagyott férfiről szól, aki érezhetően szereti a családját. Ha a *Lifitől A tükörig* nézzük a kötet ívét, eljutunk az előfeltevésektől azok cáfolatáig, akár a *Galoppo Foxley*-ban, egyetlen novella alatt. Ha összefüggő egységként kezelem a *Fehér farkast*, akkor az első novella találgatásai a többi novellában kerülnek kibontásra, itt olvashatunk a férfiak bűneiről, míg az utolsó történetben egy valószínűleg ártatlanul magára hagyott férj és apa kerül középpontba. Lehet, hogy ez a kötet nem is a férfiak gonoszságáról, hanem előítéletekről, gyanakvó és túlkombináló nőkről szól. Arról, hogy nem minden férfi elvetemült és rosszindulatú.

A *Fehér farkas* tehát ilyenformán a *Pixel* is rokonságot mutat: a történetek bár önmagukban is működnek, de a nagy egészet a kötet rajzolja ki. Tóth Krisztina életművében pedig mindenképpen kitüntetett helye van, nem csak mondanivalója, de a kortárs novellisztikában betöltött szerepe miatt is.

(*Magvető*, 2019)

E számunkat nyomta és kötötte a Print 2000 Nyomda Kft.

print 2000

NYOMDA K E T K E C S K E M É T

6000 Kecskemét, Nyomda u. 8.

Tel.: +36 76 501 240; Fax: +36 76 501 249

E-mail: info@print2000.hu

www.print2000.hu

Folyóiratunk megjelenetését az Emberi Erőforrások Minisztériuma és

a Nemzeti Kulturális Alap támogatja.

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

Nemzeti Kulturális Alap